

Bosna i Hercegovina

Naslijeđe rata koji je u Bosni i Hercegovini trajao od 1992.-95. godine nastavilo je u 2006. godini karakterizirati ključne izazove u polju ljudskih prava, pri čemu su odgovornost za ratne zločine, te prava ranijih izbjeglica i raseljenih lica gorući problemi.

Premda su nacionalne stranke izgubile dio podrške na izborima koji su održani u oktobru 2006. godine, izbor bošnjačkih i srpskih nacionalista u tročlano državno Predsjedništvo prijeti da nastavi opasnu retoriku predizbornog perioda. Bošnjački član Predsjedništva Haris Silajdžić pozvao je na ukidanje dva entiteta koji sačinjavaju Bosnu i Hercegovinu (Republika Srpska i Federacija Bosne i Hercegovine), dok je Milorad Dodik, premijer Republike Srpske i lider stranke koja je osvojila funkciju srpskog člana Predsjedništva, pozvao na samoopredjeljenje Republike Srpske. Visoki predstavnik međunarodne zajednice u Bosni i Hercegovini je odgovorio tako što je zaprijetio smjenom Dodika sa funkcije ukoliko on nastavi sa svojom idejom o referendum o ovom pitanju.

Odgovornost za ratne zločine

Tokom 2006. godine, specijalizirani Odjel za ratne zločine u okviru Suda Bosne i Hercegovine počeo je sa pretresom sluđajeva koje je proslijedio Međunarodni krivični sud za bivšu Jugoslaviju (MKSJ). Od septembra 2005. godine, MKSJ je proslijedio 5 sluđajeva (sa 9 optuženih) u sklopu svoje strategije okončanja rada. U junu 2006. godine, Sjedinjene Države su izručile dva bosanska Srbina optužena za ratne zločine počinjene u Srebrenici u julu 1995. kako bi im se sudilo pred Sudom BiH.

U vrijeme pisanja ovoga izvještaja, Odjel za ratne zločine u Bosni i Hercegovini radio je pretres 18 predmeta, od kojih neki uključuju brojne osumnjičene, uključujući i 11 bosanskih Srba koji su optuženi za genocid u Srebrenici. Odjel je donio presude u

četiri predmeta tokom 2006. godine. U oktobru je Apelaciono vijeće Odjela za ratne zločine ukinulo prvostepenu presudu koju je sudsko vijeće izreklo Neđi Samardžiću za počinjene ratne zločine i donijelo odluku o ponovnom održavanju pretresa.

Okružni sudovi u Republici Srpskoj su nastavili pretrese u predmetima ratnih zločina, iako sporim tempom. Samo su dva od pet okružnih sudova ovoga entiteta, Banja Luka i Trebinje, vršila pretres u predmetima ratnih zločina (po jedan u svakome sudu) u vrijeme pisanja ovoga izvještaja. U Federaciji BiH, suđenja za ratne zločine su se nastavila bržim tempom, gdje je polovina od 10 kantonalnih sudova vršila pretrese prema predmetima u 2006. godini.

Napore kantonalnih i okružnih sudova da krivično gone ratne zločine i dalje ometaju nedostatak podrške javnosti, nedostak sredstava, i problemi vezani za suradnju svjedoka: žrtve generalno nisu voljne da putuju na sudove drugog entiteta kako bi svjedočile protiv optuženih, a mehanizmi za zaštitu svjedoka na entitetskom nivou se trebaju razviti. Međutim, nedostupnost osumnjičenih za ratne zločine ostaje najveća prepreka za odgovornost.

Mnogi osumnjičeni za ratne zločine su bosanski Srbi i Hrvati koji sada imaju prebivalište u Srbiji i Hrvatskoj i njihovi su državljani. Ustavima ovih zemalja se zabranjuje izručenje njihovih državljana. Bosna i Hercegovina je odbila potpisati sporazum iz septembra 2006. godine između Hrvatske i Srbije kojim bi se olakšalo krivično gonjenje u zemljama prebivališta osumnjičenih, uz insistiranje da bi se optuženima trebalo suditi u zemlji u kojoj su počinjeni zločini.

U vrijeme pisanja izvještaja, tokom 2006. godine, bosanske vlasti nisu uhapsile niti jednu osobu protiv koje je MKSJ podigao optužnicu. Petorica optuženih su i dalje na slobodi, uključujući Radovana Karadžića i Ratka Mladića.

U martu je MKSJ izrekao presudu bošnjačkim generalima Enveru Hadžihasanoviću na pet godina i Amiru Kuburi na tri i po godine zatvora zbog toga što nisu spriječili zločine počinjene protiv Hrvata i Srba u srednjoj Bosni. MKSJ je u maju izrekao presudu bosanskom Hrvatstvu Ivici Rajiću na 12 godina zatvora nakon što se on očitovao krivim za ratne zločine počinjene nad Bošnjacima u selu Stupni Do u

oktobru 1993. godine. U julu 2006. godine, MKSJ je izrekao dvogodišnju zatvorsku kaznu Bošnjaku Naseru Oriću za zločine nad bosanskim Srbima u Srebrenici počinjenim tokom 1992. i 1993. godine. U septembru je ovaj sud izrekao zatvorsku kaznu u trajanju od 27 godina visokom ratnom dužnosniku bosanskih Srba Momčilu Krajišniku za zločine protiv čovječnosti počinjene na području cijele Bosne i Hercegovine, ali ga je oslobodio od optužbi za genocid.

Žalbena vijeće MKSJ-a je u maju potvrdilo presude i kazne zapovjednicima bosanskih Hrvata Mladenu Naletiliću i Vinku Martinoviću za zločine nad Bošnjacima na području Mostara. U martu je Žalbena vijeće potvrdilo presudu Milomiru Stakiću, ratnom dužnosniku bosanskih Srba u Prijedoru, za zločine počinjene u ovom gradu 1992. godine, ali je smanjilo njegovu doživotnu kaznu na zatvorsku kaznu od 40 godina.

U junu 2006. godine, Ruska Federacija je Bosni i Hercegovini izručila bosanskog Srbina protiv koga je MKSJ podigao optužnicu, a koja ga je istoga mjeseca prosljedila MKSJ-u.

Povratak izbjeglica i raseljenih lica

Godišnji broj izbjeglica i raseljenih lica koji se vraćaju u svoje domove i dalje opada. Visoki komesarijat Ujedinjenih naroda za izbjeglice (UNHCR) je registrirao 2,946 povrataka do 31. jula 2006. godine, u usporedbi sa 5,059 povrataka do istoga datuma u 2005. godini. Skoro polovina od preko dva miliona osoba raseljenih tokom rata se prijavila za povratak u svoja predratna prebivališta, a oko 450,000 njih u područja gdje su sada etnička manjina. Međutim stvarni broj povrataka je mnogo manji: studija iz 2005. godine koju je izradio bosanski Helsinški komitet za ljudska prava navodi da manje od polovine onih koji su registrirani kao povratnici žive u svojim predratnim prebivalištima.

Situacija onih koji se vraćaju u područja gdje sada čine manjinu ostaje izrazito teška. U predizbornom periodu povećao se broj slučajeva uznemiravanja i napada na manjinske povratnike. Postoje također i dokazi diskriminacije manjinskih povratnika prilikom zapošljavanja u javnom i u privatnom sektoru. Ostale prepreke

predstavljaju nedostatna sredstva za rekonstrukciju uništene imovine, te nedostatak pristupa socijalnoj i zdravstvenoj skrbi.

Državljanstvo i državna sigurnost

Formiranje Državne komisije u martu u cilju ispitivanja preko 1,000 odluka o primanju u državljanstvo stranih državljana u periodu od 1992. godine je prouzrokovalo zabrinutost u pogledu ljudskih prava. Inicijativa za uspostavljanje ove komisije proistekla je iz sumnji bosanskohercegovačke vlade i vlada drugih država da je određeni broj naturalizovanih bosanskohercegovačkih državljana umiješan u terorističke aktivnosti. Mnogi od onih čiji se sluđajevi ispituju su Arapi i drugi muslimani koji su pristigli u toku rata da se bore u bošnjačkim jedinicama ili da rade u islamskim humanitarnim organizacijama. Grupe koje se bave zaštitom ljudskih prava su zabrinute da bi odluke ove komisije kao i nedostatak efektivnih proceduralnih mehanizama zaštite mogli pojedince izložiti riziku da budu vrađeni u mjesta gdje bi mogli biti izloženi muđenju ili proganjanju. Do sada, komisija je oduzela državljanstvo u 92 sluđaja, navodeći kao razlog umješanost u terorizam, a u ostalih 99 sluđajeva je potvrdila odluke.

U svome junskom izvještaju o ukljuđenosti europskih država u “vanredna izruđenja” od strane CIA-e, Dick Marty, izvjestitelj Parlamentarne skupštine Vijeća Europe, navodi da je Bosna i Hercegovina 2002. godine hotimice pomogla u izruđenju šest Alžiraca osumnjiđenih za terorizam u pritvor Sjedinjenih Država u Gvantanamu.

Zagovaratelji ljudskih prava

U februaru 2006. godine, osoblje nezavisnog Centra za istraživanje i dokumentaciju je primilo prijetnju putem anonimnog telefonskog poziva i upozoreno je da obustavi svoj rad na smrtnim sluđajevima koji su vezani za rat. Centar je u izvršenoj reviziji smanjio broj žrtava rata, što je izazvalo kritike Bošnjaka, koji su glavne žrtve rata.

Ključni međunarodni akteri

U januaru 2006. godine, Bosna i Hercegovina je otpođela prvi krug pregovora sa Europskom unijom o Sporazumu o stabilizaciji i pridruživanju (SSP), što je preduslov za članstvo. Uprkos inicijalnim signalima iz Brisela da bi se razgovori o SSP-u mogli

okončati do kraja 2006. godine, zbog ograničenog napretka reformi kojeg je kao takvog procijenila Europska komisija u svom novembarskom izvještaju o napretku reformi u Bosni i Hercegovini, čini se da su mali izgledi za okončanje razgovora u ovom vremenskom okviru. Europska unija još uvijek ne stavlja dovoljan naglasak na krivično gonjenje ratnih zločinaca u samoj Bosni i Hercegovini u svojim odnosima sa ovom zemljom.

Također u januaru, Christian Schwarz-Schilling je zamijenio Paddy Ashdowna kao Visoki predstavnik međunarodne zajednice (i Europske unije) u Bosni i Hercegovini. On nije održao obećanje da će se manje od svoga prethodnika koristiti svojim ovlastima: tokom ljeta, Schwarz-Schilling je ukinuo zabrane obavljanja javnih funkcija određenim pojedincima koje su nametnuli prethodni Visoki predstavnici. U junu je nametnuo amandmane na Zakon o prenošenju predmeta sa MKSJ-a na sudove u Bosni i Hercegovini, te na Zakon o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine (kojim produžava trajanje pritvora). U septembru je imenovao specijalnog izaslanika da riješi neriješene probleme u etnički podijeljenom Mostaru, a također je i upozorio Dodika oko njegovih poziva na referendum.

U junu je Vijeće za sprovedbu mira (PIC, koji predstavlja 55 vlada i agencija) izjavilo da će se funkcija Visokog predstavnika ukinuti do kraja juna 2007. godine, te zamijeniti funkcijom Specijalnog predstavnika Europske unije (EUSR) koja će imati značajno manje ovlasti. Početkom 2007. godine, PIC će ponovno razmotriti i potvrditi svoju odluku.

U januaru 2006. godine, pripadnici mirovnih snaga EU u Bosni i Hercegovini (EUFOR) su ubili suprugu Dragomira Abazovića koji je osumnjičen za ratne zločine dok su pokušavali da ga uhapse u Rogatici; Abazović i njegov jedanaestogodišnji sin su ranjeni u ovoj operaciji. Zvaničnici EUFOR-a su ustvrdili kako su Abazović, njegova supruga i sin prvi otvorili vatru, te da je Abazović sam sebi nanio ranu u području glave. EUFOR je naveo da je akcija izvedena u skladu sa nalogom za hapšenje Kantonalnog suda u Sarajevu. Ovaj predmet je kasnije preuzeo Sud BiH, koji je Abazoviću ukinuo pritvor u februaru bez podizanja optužnice. EUFOR je prethodno kritiziran zbog neprivođenja osumnjičenih za ratne zločine.

U septembru su Sjedinjene Države objavile da će do kraja 2006. godine povući svojih preostalih 150 vojnika iz NATO snaga, time ostavljajući mirovnu misiju potpuno u rukama EU. Na sastanku održanom u Finskoj u oktobru, ministri odbrane EU zemalja su se suglasili da smanje broj svojih trupa u Bosni i Hercegovini sa sadašnjih 6,000 na oko 1,500, ali za ovo smanjenje nisu postavili rok.